

דף קיז.

בית שמאי אומרים תנשא ותטול כתובתה, ב"ה

אומרים תנשא ולא תטול.. והלא מספר כתובה וכו'.

[א] בענין נאמנות האשה שאמרה מת בעלי לענין כתובה. וגדר מדרש כתובה.

א. מבואר במתניי דהא פשיטא דהאשה שאמרה 'מת בעלי' דנאמנת להתיר עצמה להנשא הי"מ לנשואין אבל יורשי בעלה אין יורדין לנחלה על פיה דלממונא צריך שני עדים שמת דעפ"י שני עדים יקום דבר, ורק לנשואין הקילו משום עיגונא.

ב. ואעפ"כ חידשו בית שמאי דמ"מ היא נוטלת כתובתה, והטעם השני שאמרו בזה הוא משום 'מדרש כתובה' דמספר כתובתה נלמד מדכתוב בה 'כשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב לכי' דמשמע דמיד שהותרה להנשא היא נוטלת כתובתה.

ג. ובקובץ הערות (סי' כ"א אות ז') הקשה דאף דכתוב בה דכשתנשאי לאחר תטלי הכתובה היינו כשהותרה להנשא, אבל אילו היה בעלה חי הרי לא הותרה להנשא והיא אשת איש גמורה לכל דיניה ולא הותרה כלל והיתירה לשוק בטעות יסודה, ואיך ניתן לה כתובה על סמך טעות, וצ"ל שסומכין על העד שמת בעלה, והא ממ"נ לגבי ממון אין העד נאמן ונימא דלענין להוציא ממון של הכתובה מעולם לא הותרה וליכא 'כשתנשאי לאחר'.

ד. **מהלך א.** באבנ"מ (סי' ק' סק"א) מבואר דהבין דאה"נ וגם לגבי כתובה אין לנו נאמנות שמת, ורק דאין חיוב הכתובה תלוי במיתה כלל אלא בהיתירה להנשא דכיון שהגיע הזמן שהותרה להנשא בב"ד זהו הזמן לחיוב כתובה ואפילו אי בעלה חי, והוי כעין התחייבות דמיד שתנשאי לאחר היא נוטלת כתובתה, ובקובץ הערות הקשה על צד זה ע"ש.

ה. **מהלך ב.** ולכן תי' בקובה"ע באופ"א בטוב טעם דיש מושיג של 'לא פלגינן נאמנות', דהנה הא דהאשה נאמנת שמת בעלה להיתר נשואין ולא לירושה היינו דלגבי ממון הירושה דנין שהבעל בחיים ולענין איסור אש"א דנין שמת, והביאור בזה הוא ד'פלגינן נאמנות' דכלפי היתר נשואין היא נאמנת ולא לממון, אולם יסוד ד'פלגינן נאמנות הוא כשאין תלוין זה בזה, אבל כשאחד בא בתולדה מהשני אז א"א לחלק הנאמנות, ולכן ע"י מדרש כתובה נלמד דהיתירה לשוק פועל חיובא דכתובה, וא"כ א"א לחלק הנאמנות ולומר פלגינן דשניהם אזלי יחד ואם החזקנו שמת להיתירה ה"ה לכתובתה.

ו. **מהלך ג.** בחי' ראובן (גיטין סי' י"ב) ג"כ הקשה על האבנ"מ והוכיח דצריך מיתת הבעל בפועל בשביל הכתובה, אולם פי' באופ"א דאין נאמנות לכתובה משום 'דלא פלגינן נאמנות', אלא 'הוא תנאי בהנאמנות והבירור' של חיוב כתובה, דזו הנאמנות והבירור דסגי להנשא סגי נמי לראיה על המיתה או הגירושין. ולפי"ז הוי התנאה שיועיל אותה נאמנות.

ז. **קושי:** המגיה (ציון 147 בהוספות) הקשה דבגמ' אמרו דנתיבמה יבמה נכנס לנחלה על פיה דדורשין מדרש תורה יקום על שם אחיו אמר רחמנא והרי קס. ולהאבנ"מ הרי בודאי ל"ש זה בירושת היבם דצריך יבום בפועל אבל בע"א דאינו נאמן לענין ממון א"כ מה שבפועל נתיבמה אינו כלום אי כלפי שמיא לא מת האח, וצ"ע. אמנם להקובץ הערות א"ש דע"י דלא פלגינן נאמנות יש נאמנות שמת אחיו ונתקיים יבום, ולר' ראובן יל"ע אי קשה מהא דנתיבמה ויש לפלפל בזה.

[ב] נ"מ בין הטעם דלעיל בכונת מדרש כתובה. ובסוגיא דתנו לי כתובתי והתירונו לינשא, אי מתירין אותה להנשא.

א. נתבאר לעיל דנחלקו האחרונים בגדר מדרש כתובה, ובחי' ר' ראובן (גיטין סי' י"ב) הביא נ"מ נפלאה התלויה בסוגיין.

ב. דהנה הגמ' כאן אמרו דאשה שאמרו תנו לי כתובתי אין מתירין אותה להנשא, ונסתפקו כשאמרה תנו לי כתובתי והתירוני לינשא, האם אמרינן דבאת אדעתא דכתובה ואינה נאמנת גם לנשואין, או דבאת אדעתא דנשואין ונאמנת לכל, והוי בעיא דלא איפשיטא ולכן כתב הרמב"ם (הל' אישות פ"ו הל"א) דמתירין אותה להנשא, אבל אין לה כתובה ואם תפסה אין מוציאין ממנה, הקשה הכס"מ האיך מותרת להנשא הא הוי ספיקא אי מהני עדותה.

ג. ותי' דהרמב"ם נקט דהוי ספיקא דרבנן [דבעצם יש כאן עבידא לגלויי ודייקא ומינסבא], דנסתפקו אי יש סברא מדרבנן שלא להאמינה, לכן אמרינן דהוי ספיקא דרבנן לקולא דמותרת להנשא, אבל כתובה אין לה כיון דהוי ספק אם היא נאמנת.

ד. וכן פסק בשו"ע (סי' י"ז סעיף מ"ד) דמותרת להנשא אבל אין לה כתובה. ובביאור הגר"א (אות ק"מ) תמה דאי הותרה להנשא אז על כרחך תטול כתובתה ממדרש כתובה, ולכן הגיה בהרמב"ם ד'אין מתירין אותה' להנשא ואין לה כתובה.

ה. ויל"ע במאי פליגי הכס"מ והגר"א, וכתב ר' ראובן ד"ל דנחלקו בגדר של מדרש כתובה וז"ל ונראה סברת הכס"מ דס"ל דלכשתנשאי לאחר היינו דאותה הנאמנות והבירור דמהני להנשא מהני גם לכתובה, ועל כן בעלי גרידא דהוי בירור גמור לענין נשואין הוי בירור גם לכתובה, אבל בתנו לי כתובתי והתירוני להנשא לא הוי אלא 'ספק בירור'

תוכן ענינים

- א. בענין גדר מדרש כתובה (כמה מהלכים).
- ב. בענין נ"מ בין הטעמים דמדרש כתובה.
- ג. בענין חמש נשים השונאות זה את זה.
- ד. בענין גדר כ"מ דע"א נאמן הוי כשנים.

דהא ספיקא הוא אם נאמנת אלא דלענין נשואין מספק נמי מותרת משום דהוי ספיקא דרבנן לקולא, וא"כ לענין כתובה נמי אין לה אלא ספק נאמנות וספק ממונא לקולא, ודין ספיקא לקולא אין זה בירור דנימא ביה לכשתנשאי, והגר"א חולק משום דס"ל דהיתר הנשואין גופו הוא תנאי חיוב הכתובה וכיון דהותרה בפועל תטול כתובתה, ודו"ק.

ו. וע"ש עוד נ"מ להיפוך, דבשו"ע איתא (סי' י"ז, סעיף ל"ה) דמים שאין להם סוף גובה כתובתה, ובב"ש ביאר דלענין ממון אמרינן דמיית ורק לאיסור החמירו, וזה תלוי בהנ"ל דאי החיוב כתובה הוא כשהותרה להנשא כהגר"א לא תטול כיון דסוף סוף לא הותרה, אבל להכסי"מ מים שאין להם סוף מדינא מחזיקין שמת, רק החמירו לנשואין אז תטול הכתובה.

הכל נאמנין להעידה, חוץ מחמותה, ובת חמותה, וצרתה וכו'.

[ג] ביאור בענין חמש נשים השונאות.

א. מבואר במתני' דיש כמה נשים השונאות אלו את אלו כגון חמותה ובת חמותה וכו' דאינן נאמנות להעיד לאשה שמת בעלה, ופרש"י הטעם מפני ששונאות אותה ומתכוונת לקלקלה [פרש"י טעם שנאת כל אחת, א' חמותה אומרת שזו תאכל כל יגיעה ועמלה ע"י בנה. ב' בת חמותה אומרת דזו תאכל כל יגיעה אמי ואני נדחית מליהנות ממנה. ג' צרתה פרש"י (להלן דף ק"ח). דמונעת תשמיש ממנה. ד' יבמתה יריאה שמא סופה להיות צרתה אם תתייבם. ה' בת בעלה אומרת זו אוכלת כל יגיעה ועמל אמין].

ב. במל"מ (הלי גירושין פ"יב ה"ט"ז) כתב ספק יסודי בענין זה וז"ל נסתפקתי בהא דק"ל דה' נשים אינן מעידות, אי הוי אשת איש גמורה, דכיון דאין מעידות מוקי ליה בחזקת חי ואיהי נמי מוקי לה בחזקת אשת איש, או דלמא נהי דק"ל דאין מעידות היינו משום דמספקא לן שמא מתוך שנאה העידו ומתכוונות לקלקלה, ומשו"ה אינה נותרת בעדות זו אך לעולם מידי ספיקא לא נפקא דלמא העידו אמת. ונ"מ למי שקידש אשה זו שהעידו עליה אחת מה' נשים אם יאסר בקרובתיה דאי אמרינן דהוי אשת איש מותר בקרובותיה, והקידושין שקידש כמאן דליתנהו דמו, ואי אמרינן דמידי ספיקא לא נפקא אסור בקרובותיה דשמא הקידושין חלו ונאסר וכו' ואם זינתה הולד ספק ממזר ואסור בממזרת, עכ"ל.

ג. וכתב דנידון זה הוא תלוי בפלוגתא דתנאים להלן (דף ק"ח). באשה שהיתה אשת כהן והעידו אחת מאלו החמש נשים שמת בעלה האם נאסרו מלאכול בתרומה, וכיון דנחלקו הרמב"ם והראב"ד לגבי תרומה הרי נידון זה תלוי באותו מחלוקת. אולם השמעתתא (ש"י פ"ד) חלק עליו דלכו"ע אין אלו הנשים נאמנות כלל ע"ש. ואי"ה יתבאר הכל שם בארוכה.

דף קיז: והאמר עולא כל מקום שהאמינה תורה לע"א הרי כאן שנים..

[ד] בענין דינא דכל מקום שהאמינה תורה לע"א הרי כאן שנים, והאם נאמר גם לגבי ע"א הנאמן באיסורין.

א. מבואר מסוגיין דינא דעולא דכל מקום שהאמינה תורה לע"א הרי כאן שנים, ולכן אם בא ע"א אח"כ והכחיש הראשון אינו נאמן דהוי כאחד במקום שנים. וצ"ב מהכ"ת דין זה שיהא נחשב כשנים, ובחידושי הגר"ח מבואר ב' דרכים.

ב. הריטב"א לעיל (דף פ"ג:) כתב שהטעם שהראשון נחשב כשנים הוא משום שהתורה הצריכה בדבר שבערוה שני עדים, וממה שהאמינתו תורה מוכח שעשאו כשנים שאל"כ לא היה נאמן. ועפ"י כתב הריטב"א דבאיסורים שא"צ שנים דהא ע"א נאמן באיסורים א"כ גם הראשון אינו נחשב כשנים [דליכא הכרח דנימא דנעשה כשנים].

ג. בחידושי רבינו חיים הלוי (הלי רוצח פ"ט הי"ד) דייק מהרמב"ם כדעת הריטב"א דליכא דין כשנים באיסורים, דהא הרמב"ם כתב דלגבי סוטה ועגלה ערופה ועדות אשה דע"א הוי כשנים, ומשמע להדיא דבשאר התורה ע"א אינו כשנים, ומוכח דבאיסורין ליכא דין כשנים, ורק הקשה דא"א לפרש הטעם בהרמב"ם כמו הריטב"א:

ד. דהנה דעת הרמב"ם דליכא דין 'כשנים' בעדות פסולים, ולכן אם באו אשה או שאר פסולי עדות ואח"כ בא עד אחר ליכא דין כשנים, וחזינן דיתכן שיהיו נאמנין ובלי שיהא כשנים, וא"כ ע"כ דהא דנעשה כשנים אינו מפני ההכרח דא"כ לא היה נאמן, אלא דיש דין דהיכי דע"א נאמן הרי הוא כשנים, אבל קשה דא"כ נימא כן גם באיסורין.

ה. וכתב הגר"ח דבר נפלא, דדין כשנים הוא רק לגבי הכחשת השני, והטעם דבעצם כשאחד אומר מת והשני אומר לא מת, הרי רק הראשון נאמן ולא השני, ולמ"ל דין כשנים, וצ"ל דאע"ג דאין השני נאמן לגבי גוף העדות מ"מ הוא נאמן להכחיש הראשון ולאשווי מוכחש, וע"כ הוצרך התורה לאשווי להראשון כשנים דא"א להשני להכחישו, וזהו בכל ע"א.

ו. אמנם באיסורים הרי אע"ג דמצד נאמנותו של ע"א דהוי כשנים א"א להשני להכחישו, מ"מ הרי השני ג"כ נאמן דהא עד אחד נאמן באיסורים והוי ליה עד אחד בהכחשה ונשאר ספק, ולא ע"י דעשאו מוכחש, אלא דהעיד לצד השני ודו"ק.

ז. ונמצא דלהריטב"א היכי דצריך שנים הוצרך התורה לאשווי כשנים, אבל להגר"ח הדין של 'כשנים' אינו מפני הצורך [דהא פסולי עדות נאמנין אבל אינן כשנים], אלא דבכל ע"א ניתן לנאמנותו אלימות שלא יוכל אחד להכחישו ולזה הוי כשנים.